

Eva Pršová
Univerzita Mateja Bela
Filozofická fakulta
Banská Bystrica, Slovenská republika
ORCID: 0000-0001-6005-2687

LYRICKÁ SPOVEĎ BÁSNIKA MILANA RÚFUSA¹

“Nemá cenu žiť život, ktorý nie je skúmaný.”

Sokrates

Úvod

Spoveď má viacero konotácií. Okrem religióznej spovede sa dá kategorizovať vo viacerých formách: vo vede, v psychoterapii, regresnej terapii, v básni. Spoločnou charakteristikou pre všetky tieto formy je túžba dostať zo seba von myšlienky, ťaživé pocity, výčitky, zdanlivé hriechy, ale aj túžby a dosiahnuť pocit úľavy. Na druhej strane spoveď môže aj traumatizovať z prezradenia čohosi, čo bolo skryté, tajné a potom prirodzene nastáva frustrácia z vysloveného. Predmetom môjho záujmu je konotácia spovede ako básne a spovede v básni. Osobná či reflexívna lyrika predurčená na spytovanie, odhaľovanie intímneho vnútra, ale aj priestor na básnické premýšľanie a filozofovanie.

Tradícia básne-spovede v zmysle odhaľovania intímneho a skrytého sa začala v slovenskej literatúre asi v moderne, konkrétne u predstaviteľov symbolizmu, pokračovala neosymbolistami, ďalej predstaviteľmi rustikálnej poézie a katolíckou modernou v období medzivojnovnej literatúry. V literatúre od 2. svetovej vojny do súčasnosti sa básnickou spoveďou prezentovalo určite viacero básnikov, no výnimočné miesto medzi nimi patrí Milanovi Rúfusovi. Desaťročia oslovoval čitateľov témami lásky, rodiny, otázkami života a smrti, intimitou a hĺbkou existencie človeka a jeho tragédiami nielen prostredníctvom básní, ale aj desiatkami esejí, množstvom

¹ Tento príspevok je výstupom riešenia projektu VEGA 1/0043/20 s názvom *Nuda a ľahostajnosť ako prejavy strachu a úzkosti v dnešnej postmodernej dobe (Filozofické a literárne reflexie)*.

rozhovorov a jedinečnými knihami prebásnených rozprávok či modlitbičiek pre detských čitateľov.

Básnik a Stvoriteľ

Básnik pochádzal z rodiny, ktorá si hlboko ctíla a zachovávala vieru v tradície a predovšetkým vieru v Boha. Tá sa premietla aj do jeho tvorby prostredníctvom mnohých rozhovorov básnika so Stvoriteľom. Literárne rozhovory boli dôverné, mali podobu spovede alebo modlitby. K. Nandrásky túto časť básnikovej tvorby nazval teopoéziou, lebo sú to „slová, ktoré odhaľujú Božie pôsobenie a deje sa v nich proces lásky“². V duchu úvodného Sokratovho citátu môžeme napísať, že básnik svoj život neustále skúmal, overoval si smer svojho života sebaspytovaním aj spytovaním Stvoriteľa. Ku každodenným intímnym rozhovorom, v ktorých sa rovnako pýtal, premýšľal, ako aj odpovedal, sa básnik priznával pri mnohých príležitostiach: „Zvyknem sa s ním zhovárať ako so susedom. Nie iba ďakujem a chválim. Boh nie je horenos, že by ochkal od rozkoše, keď Ho chvália. A na tejto zemi je toľko kontroverzných vecí, až to vyzerá, že sú jej podstatou. A tak Mu hovorievam: »Muselo to byť? Inak sa to nedalo, pane?“³

Rúfusova poézia bola preto permanentnou modlitbou a spovedou:

Nemám už na báseň?
Mám ešte na spoveď.
Ešte viem otázku,
no neviem odpoveď.
Neviem už odpoveď...
(...)
Viem tvoje veci.
Chod'
a do konca ich doved'.
Ty jakživ cítiaci,
že báseň, to je spoveď“⁴.

² K. Nandrásky, *Milan Rúfus – Poeta Sacer*, Bratislava 2002.

³ D. Podracká, *Charitas, eros a agapé*, <http://old.litcentrum.sk/43540>, [dátum prístupu: 05.10.2019].

⁴ M. Rúfus, *Báseň a čas*, Bratislava 2005, s. 58.

Básnik sa zveruje Bohu, ľuďom, človeku, básni, prírode, prosí za seba, za svoje dieťa, za ľudstvo, akoby všetky hriechy sveta prechádzali ním, v básňach činí pokánie za seba aj za celé ľudstvo, „nesie dva kríže naraz: vlastný kríž i kríž sveta“⁵, priznáva si údel trpiaceho a pokorne prijímajúceho človeka: „Človek si na osud zareptá vždy a tak trocha sa mu ul'aví, ale vedieť ho uniesť, o tom je to. Niekedy mám také strašné podozrenie, že medzi dobrým a zlým osudom nie je až taký rozdiel. Čo je dobrý osud? Tzv. zlý osud odmeňuje tých svojich, zatiaľ čo tí (...) zasiahnutí náhlým blahobytnom »vyľahšievajú a vyl'ahšievajú«, až si sami skomplikujú svoj vlastný údel. A či ja považujem svoj osud za spravodlivý?“⁶ Na druhej strane sa považuje za Bohom obdarovaného, lebo dostal dar básne, za ktorý si Boh žiadal aj zaplatiť, ako si žiadali zaplatiť za oheň v gréckom mýte bohovia. Svoj dar teda považuje za zaplatený, lebo Boh si ho *nahmatal prstom*, aby sa vykúpil bolesťou a trápením. Od života dostal obrovskú, snád' najväčšiu ranu, ktorú môže dostať ako rodič. Jeho jediná dcéra Zuzana sa narodila 6. januára 1961 (v jednej z básní ako "*Trojkráľová*") s telesnou aj mentálnou poruchou, v dôsledku ktorej bola a stále je celoživotne odkázaná na pomoc rodičov a opatrovateľov⁷. Zostala večným dieťaťom uväzneným vo veľkom tele, ktoré príde každé ráno/a zobudí básnika svojím detským bozkom. Nebolo jednoduché zmieriť sa s touto skutočnosťou, obzvlášť keď manželia už nemohli mať ďalšie deti. A tak ako všetci rodičia postihnutých detí, ktorí majú spočiatku problém prijať túto skutočnosť, dokonca ju odmietajú a hnevajú sa na celý svet⁸, aj básnik je sklamaný a Bohu adresuje otázky aj výčitky, občas sa aj búri ako Jób. Sú to však len krátko trvajúce hnevy, lebo spolu s hlbokou vierou sa u neho snúbi

⁵ D. Podracká, *Iné dejiny – iné Vianoce*, [in:] Milan Rúfus, *Rozhovory so sebou a s tebou*, Bratislava 1998, s. 115-127.

⁶ D. Podracká, *Báseň je zjednotením človeka s Tajomstvom*, <http://old.litcentrum.sk/43540>, [dátum prístupu: 15.10.2019].

⁷ Téma hendikepu v literatúre pre deti v kontexte Rúfusovej tvorby sme sa už venovali a motív Zuzanky či modlitby v jeho básni zostáva v našej trvalej pozornosti. Viac pozri: Pršová E., *Starosti a láska. Motív večného dieťaťa v poézii Milana Rúfusa*, Prešov 2018 a Pršová E., *Od tabuizácie k adorácii. Človek s hendikepom v literárnom zobrazení*, Bratislava 2019.

⁸ M. Šmidová, *Prístup k deťom s telesným postihnutím*, Trnava 2005 a Šúryová L., Hučík J., *Reakcie rodičov na príchod dieťaťa s mentálnym postihnutím – stres, uzmierenie, výzva*, [in:] *Študent na ceste k praxi II, Zborník príspevkov zo Študentskej vedeckej medzinárodnej konferencie v odbore špeciálna pedagogika a liečebná pedagogika*, Prešov 2013, s. 297-308, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Dubayova2>, [dátum prístupu: 02.09.2018].

pokora a odovzdanosť a láska k dcére sa prelína s láskou k Bohu. Verše vzdoru a trúfalých otázok vždy nahradí pokorné prijatie toho, čo mu nadelil Boh aj Osud: „Všetko, čo sa udialo medzi mnou a oblohou, nájdete v mojej básni. Prílivy, odlivy, búrky a možno aj trochu pokoja i ťažko preniknuteľnú hĺbinu bezpečnosti. Nájdete to tam a mne sa nežiada k tomu nič dodávať. V publicistike sa môžete štylizovať, v básni nie. Aspoň nie v tom jej variante, ktorým ja hrám svoj vabank“⁹.

Básnik-otec dostal Zuzanku, ktorá je jeho darom i prútom. Výlučne jej venoval dve zbierky, ale dcéra má priestor v každej z jeho zbierok: „Svoje som si o Zuzanke povedal v *Pamätníčku* a skladbe *Žalmy o nevinnej*. Niekedy mám dokonca pocit istého vyznamenania, pretože to, že som v blízkosti niečoho iracionálneho, niečoho, čomu sa dlhé roky hovorilo anjel, čo iba u detí, všetkých detí nájdete. Je to strašne namáhavé, chce to viac ako celého rodiča, ale dáva to i takú odmenu, ktorú iní nie sú schopní dať. Trochu fifty fifty“¹⁰.

Radosť a trest ako noetické východiská básnikovej spovede

Ak skúmame básnikovu tvorbu od konca 60. rokov minulého storočia až po jeho poslednú zbierku zo sklonku roka 2008, nachádza sa v nej Zuzanka ako najbytošnejší obraz a leitmotív vo viacerých emocionálnych a poetických podobách. Od počiatočného prekvapenia, ktoré sa prvýkrát objavilo v b. *Bolest'* zo zbierky *Zvony* („Sú stromy s bokom Kristovým,/ sú šľahy blesku; takto udrie bič“) aj v mnohých ďalších básňach v zb. *Žalmy o nevinnej* („Odkiaľ si prišla taká, aká si?/ Kto ťa mi, kadiaľ, za mnou poslal takú?“), prechádza k šoku a zúfalstvu, z ktorého sa spamätáva v viacerých básňach, dokonca aj v rozprávkovej knihe *Sobotné večery* („A teraz hlasno odvrávam; Pritisol si ma, život, ku stene“). Zúfalstvo sa mení na bezmocnosť („Načo to bolo?/ Prezradíš mi, Bože?“) a pomalú akceptáciu („Neprezradíš a odpusť, že sa pýtam,/ hľadáúc odpoveď v blankyťe“) až po zdanlivé zmierenie („Uzrozumení/ stojím v povinnosti/ a nereptám./ Naopak – prosím, Pane,/ podrž ma v službe“), ktoré pretrváva do konca básnikovho života, aj keď ho neustále nahlodáva strach. Je to existenciálny strach o dieťa, čo bude s ním, keď on

⁹ M. Čergovská, *Nad žalmami a „piesňou ťažkých krídel“*, [in:] Milan Rúfus, *Rozhovory so sebou a s tebou*, Bratislava 1998, s. 129-131.

¹⁰ M. Rúfus, *Chlapec maľuje dúhu*, Eva Jenčíková, Bratislava 2009, s. 512.

z tohto sveta odíde („Čo sa s ňou stane, keď vstúpi do údelu/spod našich krídel,/našich náručí?/Zašliapne ju to ako chorú včelu?/Prijme ju svet?/Či svet ju umučí?“). Tieto fázy postoja k situácii, v ktorej sa ocitá on aj jeho dieťa, sa v tomto poradí objavujú aj v niektorých zbierkach, najvypuklejšie však v zbierke *Žalmy o nevinnej* (1997). A kondenzované do niekoľkých veršov aj v priestore básne *Žiť s ňou*, zo spomínanej zbierky: „Čo s tebou, osud.../ Občas sa správaš umne./ Obdaruješ aj bytím zhrdenú./ Nechajte maličkých.../ Posielal si ich ku mne/ skrze ňu, spravodlivý, skrze ňu. // A kde sa smutné so zúfalstvom stretá,/ nezlomil ma tvoj ťažký tieň./ V nej prijímal som všetky deti sveta./ Po celý život, každý deň“¹¹.

Zbierka *Žalmy o nevinnej* obsahuje 22 básní, v ktorých sa vyznáva básnik z lásky k dcére, lásky k Bohu ako jej stvoriteľovi, no zároveň mu posielal aj množstvo zúfalých otázok („A ja – Lót v kameni./ So zašliapnutým slovom./ Takisto sám,/ no, Bože, aký sám!“¹²), výčítiek, dokonca pochybností o jeho existencii („A v takej chvíli,/ až na smrť tichý, sám,/ nie som si istý, Bože, či si tam. // Odpusť srdcu./ A nesúď jeho žiaľ – je celé jej./ No Ty si mu ju dal“¹³). Tieto pochybnosti sa však vždy transformujú do opätovnej pokory a dôvery voči Stvoriteľovi a jeho zámeru, ako je to v emblémovej básni zbierky *Čo s tým*: „Čo s tým,/ ak múdri dary nevracajú,/ pod'akujú sa, prijímú pozvanie... // A byť je dar./ Ved' akokoľvek ťažká by bola chvíľa,/ prosíš: Ešte príď! // Nič nebudeme vracat', moja láska./ Nič, moja milá./ Budeme to žiť“¹⁴.

To, že si básnik zvolil žáner žalmu, malo byť návratom k podstate poézie. Žalm je podľa básnika základom lyriky, má najbližšie k spojeniu básne a spovede a básne a výpovede¹⁵ bez nadbytočnej a iritujúcej hry v básni. V druhej časti názvu zbierky sa absorbujú všetky synonymá k nevinnosti, jednak je to nevinnosť detská, plynúca z nevedomosti, potom nevinnosť ženská, spojená s čistotou, nepoškvrnenosťou, panenskosťou, bielou farbou a kvetom ľalie, nevinnosť človečia, s ktorou sa možno ocitnúť v situácii bez pričinenia seba samého, ale aj nevinnosť nadpozemská s obrazom anjela a duchovnej čistoty. Všetky tieto obrazy sa nachádzajú v spojení s modlitbou

¹¹ M. Rúfus, *Žalmy o nevinnej*, [in:] *Dielo IV*, Dunajská Lužná 2004, s. 37.

¹² *Ibidem*, s. 40.

¹³ *Ibidem*, s. 41.

¹⁴ *Ibidem*, s. 51.

¹⁵ M. Rúfus, *op. cit.*, 2009, s. 511

alebo filozofickou výpoveďou nielen v tejto zbierke, ale aj v ostatných zbierkach určených deťom (*Studnička, Pamätníček, Modlitbičky, Nové modlitbičky*) alebo aj zbierkach dospelým čitateľom (*Neskorý autoportrét, Čas plachých otázok, Čakanka, Báseň a čas, Vernosť, Ako stopy v snehu*).

Vo väčšine básní rieši autor aj vážne teologické otázky, ktoré bývajú súčasťou opisovaných životných situácií. Autor však nepotrebuje prehodnocovať vzťah k Bohu v zmysle nedostatku viery či pocitu viny, on si je, napriek večným pochybnostiam a napriek osudu, istý duchovnou oporou, božou priazňou a láskou. Potrebuje sa však vyrovnat' s následkami (namiereným či zdvihnutým prstom smerom k básnikovi), zmyslom a podstatou tohto „*daru*“ aj „*trestu*“, uistiť sa v božej priazni pre dieťa, ktoré bude navždy potrebovať ochranu. V tomto zmysle sa spolieha na Boha, vkladá seba aj osud svojej dcéry do jeho rúk a nachádza v spojení s ňou nový zmysel života a poslanie barda-speváka, ako je to v básni *Otcovské pastorále*¹⁶ zo zbierky *Žalmy o nevinnej*:

Rozpamätaj sa, Pane, spomínaj.
A zotrvaj s ňou pri jej ľudskom lóse.
Buď jej, ak nie si, Bože nevedomých,
Bože slabých a Bože bezbranných.
To Tebe maľuje veľké a skvelé domy,
to Tebe nosí kvety do dlaní,
to Tebe...

Pochopiteľne, že básnik redukuje detaily vlastných skúseností a veľakrát bolestných vzťahov, ktoré sú v realite oveľa zložitejšie, ako je to vložené do symbolických skratiek v básňach: „...oddám Ti, Pane, svoje veľké mláďa. // Nešetri tuná strážnych anjelov./ Podaruj jej ich, koľko bude treba./ A nehl'adaj ju prstom boľavým,/ ako si hl'adal mňa (b. Zo závetu, zb. *Žalmy o nevinnej*“¹⁷). S pribúdajúcim vekom básnika-otca je v tvorbe ešte intenzívnejšie prítomná viera, silnejšia pokora, ale zároveň sa čoraz nástojčivejšie objavuje aj strach a obavy o neistú budúcnosť dcéry. A tak aj v básňach už otvorene prosí o prijatie dieťaťa, ako je to zrejmé v básni *Môj epitaf*: „Až nebudem/ a ona ešte bude/ plniť tu ďalej svoj uložený údel/

¹⁶ M. Rúfus, *op. cit.*, 2004, s. 31.

¹⁷ *Ibidem*, s. 60.

neodoprite jej sol' zeme - / ľudskú lásku./.../ Neodoprite jej.../ Bude vás prosiť v tichu/ ten, kto ju miloval/ do posledného dychu“¹⁸.

V každej ďalšej zbierke M. Rúfusa sa s pribúdajúcim vekom čoraz nástojčivejšie ozývajú na jednej strane verše zmierenia s osudom a Bohom, na druhej strane hlboké stony existenciálnej úzkosti a strach o budúcnosť jeho večného dieťaťa. V *Neskorom autoportréte* z roku 1992 je už podľa názvu témou problém osudu a ako píše na prebale knihy B. Kováč, v tejto zbierke obzvlášť „pribudlo samoty a zhorklo bytie“, aj keď verše „pretepluje jeho mýtus detstva...“, romantický príbeh o deťoch ako o kvetinách, ktoré sem prišli rovno z raja“¹⁹. Explicitne obnažuje básnik osobné trápenie v básňach *Dcérika I*, *Dcérika II* a *Dcérika III*. V prvej básni²⁰ dominuje motív božieho *prsta*, ktorým si ho ako básnika označil: „To je ten prst, ktorým si si ma nahmatal. A ako presne“. Prst je jeho kríž, to trápenie, ktoré musí niesť. Najvyšší ho zasiahol na najcitlivejšom mieste, preto sa mu odváži oponovať: „Nemusel si až tak. Možno by som i bez toho, sám sa ozval“. Boh si podľa básnika myslí, že by si na neho nespomenul, že by mu nedôveroval, keby mu neposlal do cesty bremeno. A zároveň mu adresuje výčitku, nezneužíva svoj talent a celú svoju tvorbu venuje práve jemu, Stvoriteľovi a Najvyššiemu: „Prečo si si ma poisťoval na viac, než som hodný? (...) Ja, nesvoj, neslobodný nevoľník básne. A tá už sama stačí na plnú mieru údely“. V básni *Dcérika II*²¹ nadväzuje na prvú báseň, ale motív prsta smeruje k Zuzanke, k prstom dieťaťa, ktoré sú primárnymi znakmi telesného obmedzenia v motorike. Postihnuté dieťa stále niečo skúma hmatom, chytá, skúša neistými pohybmi: *Veci z jej sveta volajú po jej prstoch*. Ale po tomto opise dieťaťa nasleduje opäť rozhovor s Bohom, lebo otec, dívajúc sa na svoje dieťa, pýta sa ho: „Môj Bože, podľa čoho nás vlastne budeš súdiť? Podľa toho, čo dokážeme? Či podľa toho, čo sme? Podľa našej obratnosti? Či podľa našej lásky k životu?“ Tretia báseň je, ako to často u Rúfusa býva, polemikou medzi radosťou a krížom, ktorý s bolesťou musí niesť rovnako ako Kristus. No napriek tomuto ťažkému údely Stvoriteľovi ďakuje za dar života pre dieťa: *A ďakujem Ti, Pane, za*

¹⁸ *Ibidem*, s. 47.

¹⁹ M. Rúfus, *Neskorý autoportrét*, Liptovský Mikuláš 1992, cit. z obálky.

²⁰ *Ibidem*, s. 23.

²¹ *Ibidem*, s. 59.

Zuzanku. Už mu svoj osud nevyčíta, je vd'ačný za lekciu pokory v živote, za to, že si ho Pán vybral niest' kríž tak, ako ho niesol Kristus cestou na Golgotu. Aj keď bol zdrvený, utrápený, možno aj nahnevaný, s pokorou prijal Pánov dar niest' si svoj kríž: „Niest' kríž – poťažkať to, čo je za bolesťou, lebo to, čo sa skrýva za ňou a utrpením, je „radosť čistých, zázračná tichá radosť“²².

Zbierkou *Báseň a čas* (2004)²³ sa mal uzavrieť tvorivý kruh básnika, preto ju považoval za svoj testament. V tomto pomyselnom testamente je opäť jedna z básní pomenovaná po jeho dcére, *Zuzanka*, a aj keď sa niektoré obrazy v nej opakujú, prvýkrát použil v jednom verši protiklad slov *svoj dar i svoj prút*, ktoré v jednej dlani pre neho nesie Boh. Zároveň váha, či ho teda Boh *pokoril* alebo *povýšil*, no vzápätí otázka stráca na význame, lebo zmysel jeho životu dáva láska: „Ešte som nikoho/až takto nemiloval./Ešte som od lásky/neplatil takú daň“. V básni *Škola pokory* zase vytvára napätie s paralelou búriaceho sa Jóba, aby sa vzápätí pokorne kajal: „Odpusť mi,/ty Blízky dial'avou“.

Aj v posledných dvoch zbierkach, ktoré básnikovi vyšli, sa objavuje motív Zuzanky v spojení s prosbou, modlitbou aj nádejou, a to niekoľkokrát. V zbierke *Vernosť* (2006)²⁴ v básni *Úrodný dážď* dostáva Zuzana opäť obraz kríža, ale aj dažďa, ktorý je ničivý a žehnajúci zároveň. Motív kríža, modlitby a božej ochrany nachádzame aj v básňach *Modlitba k meninám*: „Pane, čo najviac milujem,/to každý deň má mena“ a v *Modlitbe Trojkráľovej*: „S hojivým teplom Božích vánkov/vznášaj sa, Kriste, nad Zuzankou./.../Zver mi ju, prosím, do ochrany/tým najnežnejším anjelom“. V podobnom duchu sa nesú aj básne z poslednej zbierky *Ako stopy v snehu* (2009)²⁵ s tematikou Zuzanky, detstva, spomienok, lásky a rekapitulácie života. Posledná časť má názov *Dar i bremeno*, no má širšie významové pole, v týchto dvoch slovách sa zjednocuje celý život človeka. Básnik už *nereptá*, ale pokorne a pokojne sa pripravuje na odchod, ďakuje za svoj dlhý život, ako je to v básni *Moja cesta*: „Vo sne som netušil,/ že môže byť aj dlhá, (...) A pravdaže, nie s prakom./ Vříšť sa za údel?/ Môj múdry Bože, na kom?“ A ako sa zvykne hovorievať, že na konci cesty prídeme k poznaniu,

²² *Ibidem*, s. 81.

²³ M. Rúfus, *Báseň a čas*, Bratislava 2005.

²⁴ M. Rúfus, *Vernosť*, Bratislava 2007.

²⁵ M. Rúfus, *Ako stopy v snehu*, Bratislava 2009.

básnik o také poznanie na hranici života a smrti prosí v básni *Preghiera breve*: „Môj Bože, darca bremien,/ ale aj pokoja... »povedz mi, riekni mi«, / to Teba prosím, Pane:/ »Otvor mi nepoznané«. Čo je to však to nepoznané? Je to to, čo je za životom alebo zmysel bytia, cieľ? Celý život ho chcel poznať, vedieť a vidieť a sám sebe má zostať do konca tajomstvom? Má byť *organ*, *ktorý nehrá*? A tak až v poslednej básni *Post scriptum* sa priznáva, že celý jeho život bol hľadaním odpovede na tajomstvo života, ktorého „ústa nie sú až také zdielne./ Čím bol môj život? Trvalým úžasom z Božej dielne“.

K výrazovej stránke Rúfusovej básne-spovede

Rúfus sa vo svojej poézii vzdáva hry a slovnej ekvilibristiky, vybral si len prosté slovo, lebo jeho účinok považuje za najsilnejší. Na začiatku svojej tvorby v básni *Zbohom, pán Baudelaire*²⁶ sa rozhodol, že nebude „rozbiť“ báseň ako lodičku“, vzdal sa poetizmu, ktorý uplatňoval v začiatkoch. Jeho poézia mala byť o pravde, o živote malého človeka, „v čudesnom horoskope hviezd, / čo svietia v ľudských očiach, básnik spoznal, čo je zúfalstvo/ a čo je poézia.“ Táto jeho zosobnená lyrika, ako píše J. Zambor, „sa vzdáva okrasnosti, osobitne metafor i hráčskej kombinatoriky v prospech vecnosti, inak povedané, vzdáva sa krásy v prospech pravdy“²⁷. Tematicko-motivická línia sa opakuje, preberá viackrát tie isté motívy, lebo ho trápí a znepokojuje stále to isté. Odpovede hľadá najčastejšie v transcendentálnom dialógu s Bohom. Jeho obrazy majú enigmatickú podobu, sú modelované ako *záhada*, *tajomstvo*, *neznáme*, *nepoznané*, *tabu* alebo ako zdôraznenie chýbajúcej zmyslovosti: *Pravda je tichá ako tieň, je nemá, je holá*²⁸. Na vyjadrenie bolesti a pokory využíva kristomorfizačné prirovnania a metafor s obrazmi Krista, ukrižovania, kríža a biblické obrazy vyjadrujúce jeho bolesť a utrpenie: *Šimonovo trápenie*, *Veronikin ručník*... Nevinnosť a detskú čistotu predstavuje pridávaním obrazov panny Márie, čistej panny, ľalie a v celej jeho tvorbe je prítomný mýtus Márie panny, ktorá je *Raz pre úžas*, *raz pre útechu*, *je tvoja*, *navždy mimo hriechu*... Zároveň si požičiava aj postavy z ľudových

²⁶ M. Rúfus, *Chlapec mal'uje dúhu...*, op. cit., s. 40-41.

²⁷ J. Zambor, *O Rúfusovej obraznosti*, [in:] *Tvarovanie básne, tvarovanie zmyslu*, Bratislava 2010, s. 111.

²⁸ M. Rúfus, *Žalmy o nevinnej*, [in:] *Dielo IV*, Dunajská Lužná 2014, s. 32.

rozprávok ako *Šípovú Ruženku, vílu, Popolušku, Snehulienku, cárovnú, jednoduchú* a ich metaforizáciou folklorizuje obraznosť básní. S týmito obrazmi sa potom spája aj nadmerné využívanie deminutív, pretože ak je jeho dieťa večné, bude navždy aj *maličká dievčička, Zuzička*, ktorá má *rúčky* a *nožičky* či *vlásky*. V ideovej rovine pri otázkach dotýkajúcich sa zmyslu bytia a dočasnosti na tomto svete komponuje myšlienky na polemickosti a kontrastnosti ako láska – bolesť, radosť – bolesť, láska – strach, nebo – raj. Neustále oslokovanie Boha, Najvyššieho, ale aj Osudu či človeka je súčasťou modlitby, spovede, spytovania a prosby zároveň, preto je takmer v každej básni prítomná apostrofizácia. A On – otec aj poet sa transformuje v agape, najhlbšiu obetavú a odovzdanú lásku.

Záver

V jednom z rozhovorov Rúfus pripustil, že aby mohol človek načúvať reči Boha, musí byť jeho duša dostatočne očistená, aby bola schopná tú reč prijímať, lebo „reč Boha je prostá a účinná. Je to reč bez slov“, so slovami pracuje len on ako básnik. On tvorí „báseň, ktorá je zjednotením človeka s Tajomstvom. A tomu tajomstvu dáva rôzne mená. Jedným z tých mien je Boh“²⁹.

Na začiatku sme písali, že Rúfusa poezia bola permanentnou spoveďou, ale aj niečo medzi piesňou lásky a poslušnosti Bohu, medzi nespokojnosťou a pokorou, medzi revoltou a odovzdanosťou. Osobná lyrika akoby sa pohybovala na osi od vzbury cez akceptáciu, postupnú poslušnosť až prijímanie Božej vôle. Je to spoveď, v ktorej odhalil dušu, myšlienky, osobnú filozofiu, otcovský postoj aj emócie. Prezentyje svoju nepatrnosť v nekonečnosti sveta a vesmíru a jeho diania a zároveň svoju veľkosť vo viere, otcovskej láske a bezhraničnej dôvere voči Stvoriteľovi. Dokázal na malom priestore básne vysloviť v kondenzovanej podobe hlboké myšlienky o človeku, živote, svete, zmysle bytia. Ponúkal holú, hoci hlbokú pravdu. Jednu takú pravdu každý deň žil prostredníctvom svojej dcéry – večného dieťaťa a všetko zo života s ňou možno nájsť v jeho básňach. Básnik sa prihovárал za ňu, veril v ľudskú lásku a dúfal v božiu

²⁹ D. Podracká, *Básnik je zjednotením človeka s Tajomstvom. Rozhovor s básnikom Milanom Rúfusom*, Litcentrum 2003, <http://old.litcentrum.sk/43540>, [dátum prístupu: 05.10.2019].

pomoc a skrze nej aj v to spomínané očistenie duše v b. *Dcérika*: „Čo ostáva mne zo mňa?/ Cestička krivo rovná/ a vrásky pred i za čelom? // Ostáva mi to čisté. // Prisahám pri kolíske:/ Žil som tu s anjelom“³⁰, aby si na konci bytia mohol ako novozákonný Timotej povedať: „Dobrý boj som bojoval, beh som dokončil, vieru som zachoval“³¹.

Bibliografia

- Čergovská M., *Nad žalmami a „piesňou ťažkých krídel“*, [in:] *Milan Rúfus. Rozhovory so sebou a s tebou*, Bratislava 1998, s. 129-131.
- Druhý list Timotejovi*, [in:] *Biblia*, Trnava 2014, s. 1543.
- Jakabčic I., Požár L., *Všeobecná patopsychológia. Patopsychológia mentálne postihnutých*, Bratislava 1995.
- Marčok V., *Básnik veľkého srdca*, <http://www.litcentrum.sk/43836>, [dátum prístupu: 06.9.2018].
- Marčok V., *Milan Rúfus*, Bratislava 1985.
- Nádej pre každého. Nová zmluva a Žalmy*, Bratislava 2000.
- Nandrásky K., *Čo oslovujem, teba osloviac? Milan Rúfus a modlitba*, [in:] *Filozofia*, Bratislava 2000, roč. 55, č. 9, s. 702-717.
- Nandrásky K., *Milan Rúfus – Poeta Sacer*, Bratislava 2002.
- Podracká D., *Charitas, eros a agapé*, <http://www.litcentrum.sk/43949>, [dátum prístupu: 05.10.2018].
- Podracká D., *Báseň je zjednotením človeka s Tajomstvom*, <http://old.litcentrum.sk/43540>, [dátum prístupu: 15.10.2019].
- Podracká D., *Iné dejiny – iné Vianoce*, [in:] *Milan Rúfus. Rozhovory so sebou a s tebou*, Bratislava 1998, s. 115-127.
- Poliak J., *Milan Rúfus. Trinásta komnata v každom z nás*, [in:] *Rozhovory o literatúre pre mládež*, Bratislava 1978, s. 324-338.
- Pršová E., *Od tabuizácie k adorácii. Človek s hendikepom v literárnom zobrazení*, [in:] *Ľudské práva osôb so zdravotným postihnutím – od ideí k realite*, ed. Tatiana Sedová, Bratislava 2019, s. 106-117.
- Pršová E., *Starosti a láska. Motív večného dieťaťa v poézii Milana Rúfusa*, [in:] *O dieťati, jazyku, literatúre*, Prešov 2018, roč. VI/2, s. 17-30.
- Rúfus M., *Rozprávka je orechovou škrupinkou, v ktorej je uložený život*, [in:] *Milan Rúfus, Chlapec maľuje dúhu a iné*, ed. Eva Jenčíková, Bratislava 2009, s. 529, <https://kultura.sme.sk/c/4257127/rufus-rozpravka-je-orechovou-skrupinkou-v-ktorej-je-ulozeny-zivot.html>, [dátum prístupu: 15.10.2019].
- Šmidová M., *Prístup k deťom s telesným postihnutím*, Trnava 2005.

³⁰ M. Rúfus, *Jednoduchá až po koreňky vlasov*, [in:] *Dielo IV*, Dunajská Lužná 2014, s. 122.

³¹ *Druhý list Timotejovi*, *Biblia*, Trnava 2014, s. 1543.

- Šúryová L., Hučík J., *Reakcie rodičov na príchod dieťaťa s mentálnym postihnutím – stres, uzmiernenie, výzva*, [in:] *Študent na ceste k praxi II, Zborník príspevkov zo Študentskej vedeckej medzinárodnej konferencie v odbore špeciálna pedagogika a liečebná pedagogika*, Prešov 2013, s. 297-308, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Dubayova2>, [dátum prístupu: 15.10.2019].
- Vaško I., *Milan Rúfus*, Bratislava 2010.
- Zambor J., *O Rúfusovej obraznosti*, [in:] *Tvarovanie básne, tvarovanie zmyslu*, Bratislava 2009, s. 101-113.
- Zambor J., *O Rúfusovej obraznosti*, [in:] Milan Rúfus, *Chlapec maľuje dúhu a iné*, ed. Eva Jenčíková, Bratislava 2009, <http://www.litcentrum.sk/43951>, [dátum prístupu: 15.10.2019].

Pramene

- Rúfus M., *Ako stopy v snehu*, Bratislava 2009.
- Rúfus M., *Báseň a čas*, Bratislava 2005a.
- Rúfus M., *Básne*, Bratislava 1988.
- Rúfus M., *Dielo IV. (Žalmy o nevinnej (1997), Jednoduchá až po koreňky vlasov (2000), Čas plachých otázok (2001), Čakanka (2003))*, ed. Milan Richter, Dunajská Lužná 2005b.
- Rúfus M., *Chlapec maľuje dúhu a iné*, ed. Eva Jenčíková, Bratislava 2014.
- Rúfus M., *Neskorý autoportrét*, Liptovský Mikuláš 1992.
- Rúfus M., *Rozhovory so sebou a s tebou*, Bratislava 1998.
- Rúfus M., *Sobotné večery*, Bratislava 1979.
- Rúfus M., *Vernosť*, Bratislava 2007.
- Rúfus M., *Život básne a báseň života. Úvahy o umení*, Bratislava 2002.
- Rúfus, M., *Kniha rozprávok*, Bratislava 1975.

THE LYRICAL CONFESSION OF POET MILAN RÚFUS

Abstract: This paper focuses on those works of Slovak poet Milan Rúfus which contain elements of confession, in the sense of a conversation with God. The paper also explores the ideas of fear, helplessness and hope in his poems dedicated to his disabled daughter Zuzanka (from the collection *Psalms on the Innocent / Žalmy o nevinnej*), as well as his appeals to and dialogues with God in his final collections (*A Late Self-Portrait / Neskorý autoportrét*, *Poem and Time / Báseň a čas*, *Like Footprints in the Snow / Ako stopy v snehu*). These poems are predominantly written in a reflective, philosophical mode, grounded in biblical symbolism and fantastical imagery.

Keywords: *confession, Milan Rúfus, poetry, Psalms on the Innocent / Žalmy o nevinnej, dialogue with God*